

DOI: [10.32702/2307-2156-2019.5.22](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.5.22)

УДК 338.2

*В. П. Биховченко,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. Л. Л. Тарангул,
Університет державної фіскальної служби України, м. Ірпінь
ORCID ID: 0000-0002-7225-4646*

ПЕРСПЕКТИВИ ГЕНДЕРНО-ОРІЄНТОВАНИХ БЮДЖЕТІВ ОБ'ЄДНАНЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

*V. P. Bykhovchenko
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance
them. L. L. Taragul, University of the State Fiscal Service of Ukraine, Irpin*

PERSPECTIVES OF GENDER-ORIENTED BUDGETS OF TERRITORIAL COMMUNITY ASSOCIATIONS

Обґрунтовано актуальність впровадження гендерно-орієнтованого бюджету об'єднань територіальних громад. Розкрито принципи гендерно орієнтованого бюджетного процесу. Визначено гендерні «ефекти» від реалізації бюджетних програм. Окреслено основні принципи надання публічних послуг як процес реагування на потреби громадськості. Обґрунтовано переваги групового ухвалення рішень. Описано механізми участі населення в управлінні громадою. Зазначені основні задачі гендерного бюджетування. Проілюстровано перспективи підвищення ефективності видатків завдяки впровадженню гендерне бюджетування у бюджетах об'єднаних територіальних громад. З'ясовано, що гендерний підхід при розподілі бюджетних коштів ОТГ дозволить зрозуміти ефективність затрат (видатків) відносно різних груп жінок і чоловіків та сфокусувати затрати в умовах обмеженості ресурсів. Розкрито теоретико-методологічні засади гендерного бюджетування та обґрунтовано перспективи гендерно-орієнтованих бюджетів об'єднаних територіальних громад.

The urgency of implementation of the gender-oriented budget of associations of territorial communities is substantiated. It is substantiated that chronic budget deficits, systemic political, economic crises and low efficiency of budget expenditures are causing increasing dissatisfaction with the level of life of citizens. The principles of the gender-oriented budget process are revealed. It has been determined that a gender-based budget makes it possible to analyze and re-structure income and expenditure in such a way that the needs of the community, both women and men from different social and age groups, are adequately represented in the budget expenditures and receive "gender effects" from the implementation budget programs. The basic principles of providing public services as a process of responding to the needs of the public are outlined. The advantages of group decision-making are substantiated. The mechanisms of participation of the population in the management of the community are described. These are the main tasks of gender budgeting. The prospects for increasing the efficiency of expenditures are illustrated by the introduction of gender budgeting in the budgets of the united territorial communities. It is revealed that the gender

approach in allocating budget funds of OTG will allow to understand the efficiency of expenditures (expenditures) relative to different groups of women and men and to focus costs in the conditions of resource constraints.

It is substantiated that public involvement in decision making is one of the best means of ensuring long-term success of cooperation between local authorities and the public, as well as introduction of gender budgeting will serve not only promotion of equality of men and women, including people with disabilities, but will stimulate to more effective and targeted use of budget funds, which is a sign of rational and good governance, and also helps to determine the real priorities of the community within the existing spending budget resources. The theoretical and methodological principles of gender budgeting are outlined and perspectives of gender-oriented budgets of the united territorial communities are grounded.

Ключові слова: бюджет; бюджетування; гендерна політика; бюджетна політика; програмно-цільовий метод; об'єднання територіальних громад; управлінські технології.

Keywords: budget; budgeting; gender policy; fiscal policy; program-target method; association of territorial communities; management technologies.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні все більшого значення набуває використання гендерно чутливих місцевих бюджетів як найдієвішого інструменту побудови ефективної системи органів місцевого самоврядування. Завжди є дефіцит бюджетних коштів, тому важливо розуміти, як правильно їх витратити і хто буде отримувати користь від них. Існують різні підходи до впровадження гендерно-орієнтованого бюджету. Але завжди в центрі уваги цього методу – реальні потреби та інтереси жінок і чоловіків, які, в свою чергу, мають бути рівною мірою враховані у процесі формування державного та місцевих бюджетів. Такий підхід є важливим, оскільки і пріоритети, і стратегічні та практичні потреби жінок і чоловіків можуть різнитися. Більше того, врахування гендерних відмінностей робить бюджет дієвішим, справедливішим і прозорішим. Крім того, це сприяє підвищенню темпів економічного зростання і скороченню бідності. Розробка гендерно-орієнтованого бюджету дозволяє побачити, як доходи та видатки бюджету впливають на соціально-економічне становище й можливості жінок та чоловіків, а також на аспекти рівності між жінками й чоловіками у територіальній громаді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом питання гендерної рівності є однією з найважливіших у сфері захисту прав людини. Разом з тим специфіка урахування гендерних аспектів у бюджетному процесі потребує ґрунтового наукового аналізу та вивчення методів впровадження в бюджетуванні територіальних громад. Питання перспективи гендерно-орієнтованих бюджетів об'єднаних територіальних громад уже тривалий час досліджують такі відомі вчені, як: Бородин Н. Т., Васильєва Н. В., Гончарук Н. Т., Колтун В. С., Куйбіда В. С., Сєрьогін С. М., Шаров Ю. П. та ін. Водночас багато теоретичних та практичних питань у цій сфері потребують поглиблених досліджень.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розкриття теоретико-методологічні засади гендерного бюджетування та обґрунтувати перспективи гендерно-орієнтованих бюджетів об'єднаних територіальних громад.

Виклад основного матеріалу. В Україні існує широке коло соціальних проблем, які потребують вирішення. Хронічний бюджетний дефіцит, системна політична, економічна кризи та низька ефективність видатків бюджету викликає наростаюче незадоволення рівнем життя у громадян. Гендерна концепція суспільного розвитку покликана окреслити перспективи розвитку соціальної держави в контексті зміцнення гендерної демократії, що забезпечить здійснення соціально відповідальної політики і розкриття громадянського потенціалу особистості; підвищити рівень загальної і політичної культури суспільства, показниками якого є можливість самореалізації громадян і забезпечення рівноправності представників обох статей у всіх сферах життєдіяльності, включаючи суспільне виробництво, соціально-трудові та сімейні відносини.

Гендерна політика це саме та політика, яка направлена на створення рівних умов для самореалізації громадян у всіх сферах життя суспільства незалежно від їх статевої, вікової, расової приналежності. Відповідно, запровадження гендерного бюджетування слугуватиме не лише заохоченням до рівності чоловіків і жінок, в тому числі і осіб з обмеженими можливостями, а стимулюватиме до більш ефективного та цільового використання бюджетних коштів, що є ознакою раціонального і добросовісного управління. Крім того, при складанні гендерного бюджету завжди відомі всі кінцеві отримувачі коштів, що свідчить про контроль за їх розподілом. Можна відмітити декілька важливих принципів, які лежать в основі якісного гендерно орієнтованого бюджетного процесу (рис. 1)

Автори навчального посібника «Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади» [1] відносять гендерноорієнтований бюджет до бюджету орієнтованого на результат. Впровадження

ГОВ впливає на формування збалансованого бюджету, тому що поєднує два процеси, не пов'язані між собою: забезпечення гендерної рівності (захист прав кожної людини) і управління місцевими фінансами (технічний процес розподілу фінансових ресурсів, у тому числі і через бюджет). Сформований таким чином місцевий бюджет враховує потреби всіх споживачів: жінок і чоловіків, хлопчиків і дівчаток різних соціальних груп, а також гарантує їм рівні права та можливості за рахунок бюджетних коштів у процесі реалізації державної та регіональної політик.

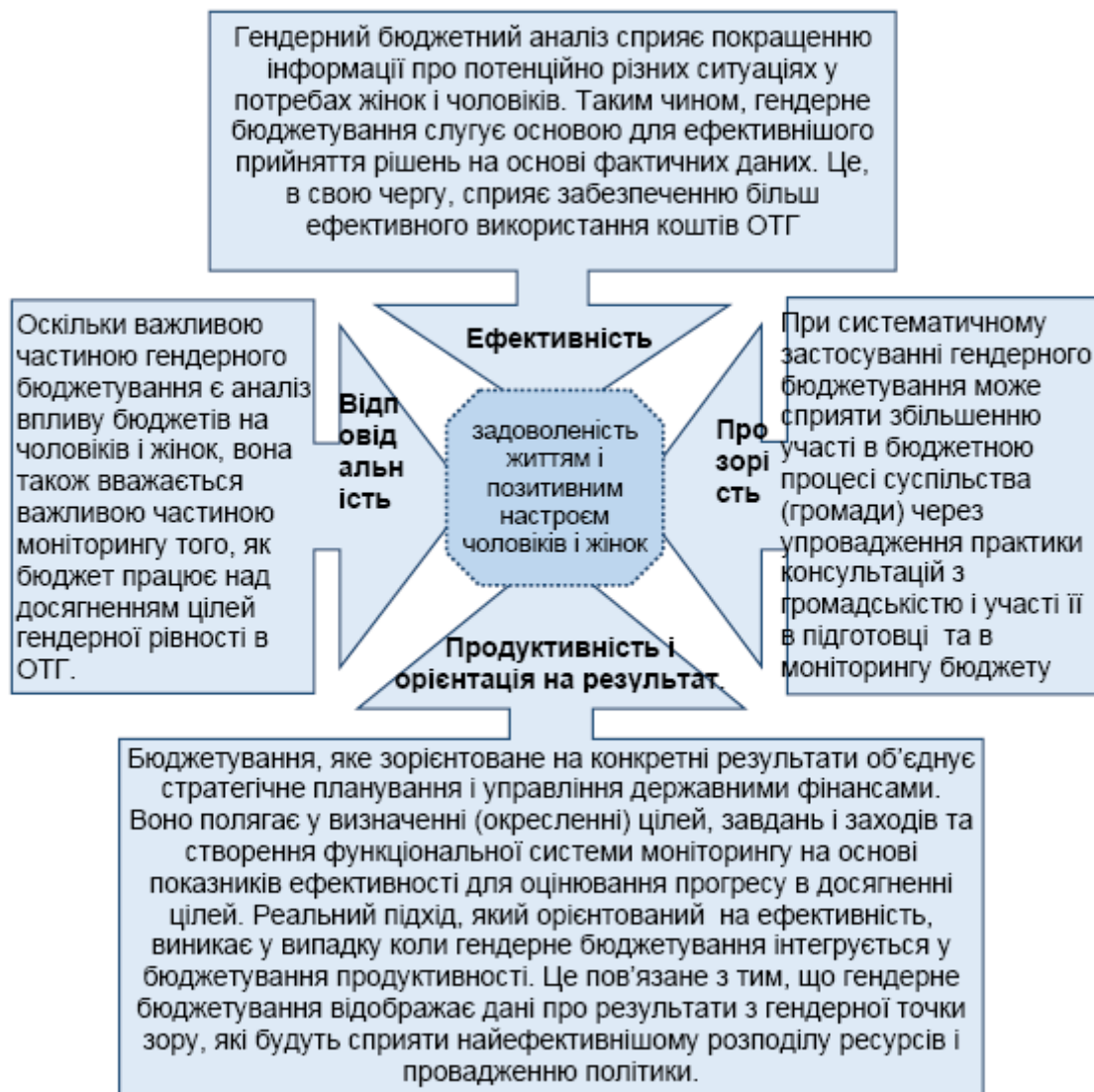

Рис. 1. Принципи гендерно орієнтованого бюджетного процесу

Гендерно-орієнтований бюджет дає можливість проаналізувати та переструктурувати доходи та видатки таким чином, щоб потреби громади, як жінок, так і чоловіків з різних соціальних та вікових груп, були відповідно представлені у статтях видатків бюджету та отримати «гендерні ефекти» від реалізації бюджетних програм (рис. 2)

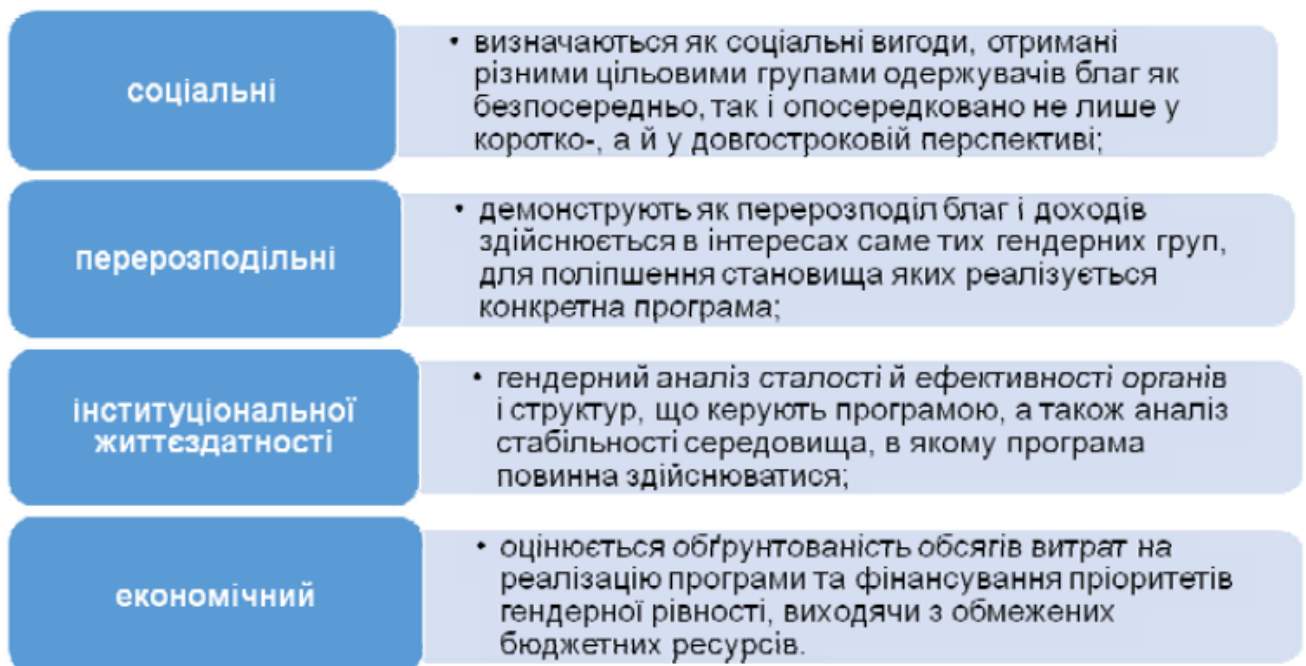

Рис. 2. Гендерні «ефекти» від реалізації бюджетних програм [1]

Ще у 1987 р. був виданий програмний документом Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) «Адміністрування як надання послуг, громадськість як клієнт» [2]. Цей документ наголосив на тому, що одним із головних вихідних положень реформ публічного управління в розвинутих країнах є те, що організації публічного сектора існують насамперед для того, щоб надавати послуги клієнтам (споживачам, замовникам, користувачам тощо), а не з метою забезпечення працевлаштування службовців[3].

Рис. 3. Основні принципи надання публічних послуг як процес реагування на потреби громадськості [2]

За рекомендаціями OECD, до основних принципів надання публічних послуг як процесу реагування на потреби громадськості належать відкритість, залучення клієнтів, задоволення потреб клієнтів, доступність (рис 3.):

Чверть століття реформування сфери публічних послуг докорінно змінили гасло: замість «громадськість як клієнт» (public as a client) у багатьох країнах зараз лунає «громадянин як заінтересована сторона» (citizen as a stakeholder)[2].

Поділяємо думку авторів монографії [3], які зазначають: «Незважаючи на значний прогрес у розбудові системи забезпечення якості публічних послуг, що спостерігається в Україні в останні роки, констатуємо, що громадяни повною мірою ще не відчувають себе навіть клієнтами. Тому й органам, що надають публічні послуги, і громадянам необхідно разом пройти шлях до побудови відносин у форматі зацікавлених сторін» [3].

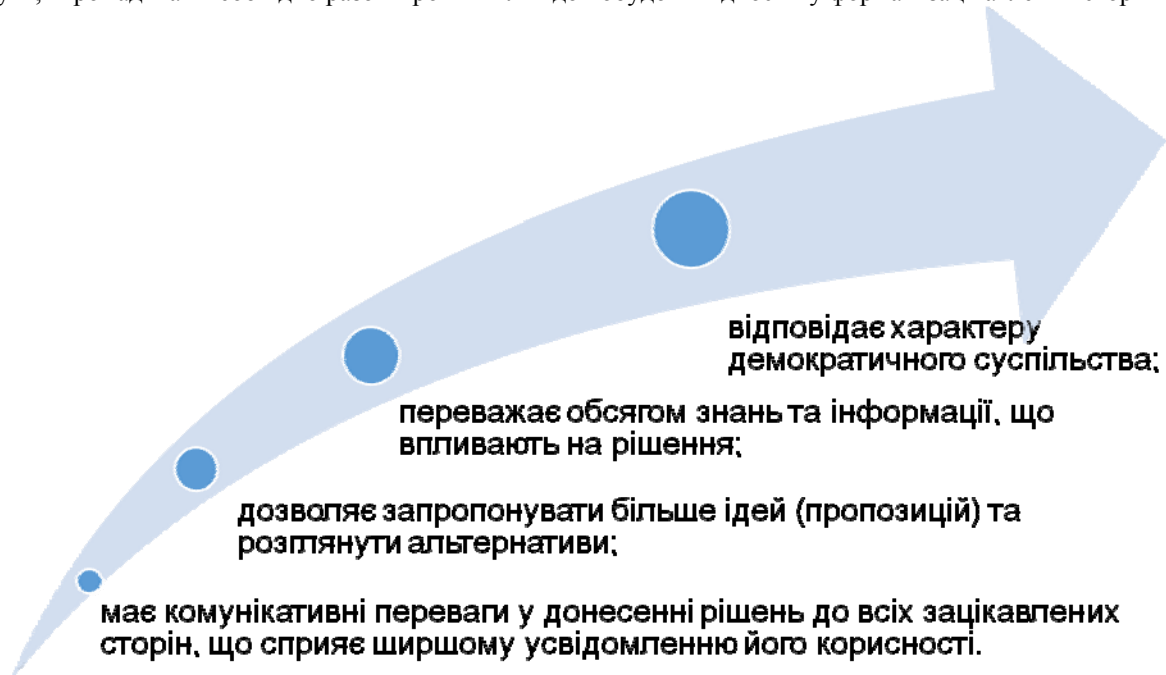

Рис. 4. Переваги групового ухвалення рішень [4]

Залучення громадськості до участі в ухваленні рішень є одним із найкращих засобів гарантування довгострокового успіху співпраці місцевої влади та громадськості. Постійне надання громадськості можливості впливу на існуючі проблеми та їхнє вирішення забезпечує її активність. В теорії державного управління прийняття рішень із залученням громадян відносять до групових методів. Переваги групового ухвалення рішень відображені на рис. 4. [4]:

Рис. 5. Механізми участі населення в управлінні громадою

В умовах децентралізації та розвитку демократизації актуальним питанням постає ефективне використання коштів бюджетів ОТГ із урахуванням думки громади. Тому виникає потреба в застосуванні нових інструментів управління видатковою частиною бюджетів (рис. 5):

По перше – участь громадян у формуванні потреб ОТГ, тобто жителі мають різні можливості: надання пропозицій завдань; участі у процесі вибору завдання для реалізації; висловити думки та зауваження щодо запропонованих завдань.

По друге – визначення кола осіб, які мають право на участь у обговоренні та наданні пропозицій: за віком (підлітки, особи середнього чи старшого віку), за статтю (чоловіки, жінки), за сімейним положенням (самотні, одружені, самотні з однією чи більше дитиною, сім'ї з однією чи більше дитиною); статусом громадянина: зареєстровані на території ОТГ чи такі громадяни, які фактично проживають або ж працюють в даній місцевості.

Врахування гендерного підходу робить процес розробки та впровадження політик чи програм “видимим” з точки зору їх впливу на різні групи жінок та чоловіків (діти, молодь, літні, студенти, пенсіонери, безробітні, люди з інвалідністю тощо). Основними задачами гендерного бюджетування є [5]:

- визначити, яку користь отримують громадяни від видатків бюджету ОТГ, і яку частину участі вносять в бюджет ОТГ;
- оцінити вплив бюджетної політики на жінок і дівчат та чоловіків і хлопчиків;
- врахувати потреби й інтереси жінок та чоловіків в залежності від віку, місця проживання та інших індивідуальних особливостей
- проаналізувати гендерний вплив у всіх секторах державного впливу по галузях;
- підвищити якість послуг для різних груп жінок і чоловіків
- підтримати процес створення бюджету «знизу» і залучити до нього всі зацікавлені сторони з метою визначення різних специфічних потреб і заходів для їх задоволення;
- забезпечити облік гендерного аналізу і його впливу на всіх стадіях бюджетного процесу.
- підвищити темпи економічного розвитку і скорочення бідності;
- сприяти ефективному використанню державних, місцевих та інших ресурсів.

Рис. 6. Гендерне бюджетування у бюджетах об'єднаних територіальних громад

Гендерний підхід при розподілі бюджетних коштів ОТГ дозволить (рис. 6) зрозуміти ефективність затрат (видатків) відносно різних груп жінок і чоловіків та сфокусувати затрати в умовах обмеженості ресурсів. Країна не може розвиватися, коли фінансові системи і суспільні інтереси розходяться. Їх потрібно поєднувати. Бо якщо пріоритетом ОТГ є розвиток освіти, але на неї не виділяють достатньо коштів, то освіта не буде якісно ефективно розвиватись. Гендерно орієнтоване бюджетування допомагає визначати реальні пріоритети громади в рамках існуючих бюджетних ресурсів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Досліджуючи перспективи гендерно-орієнтованих бюджетів об'єднаних територіальних громад було з'ясовано, що гендерний підхід при розподілі бюджетних коштів ОТГ дозволить зрозуміти ефективність затрат (видатків) відносно різних груп жінок і чоловіків та сфокусувати затрати в умовах обмеженості ресурсів. Країна не може розвиватися, коли фінансові системи і суспільні інтереси розходяться. Їх потрібно поєднувати.

Крім того залучення громадськості до участі в ухваленні рішень є одним із найкращих засобів гарантування довгострокового успіху співпраці місцевої влади та громадськості. Постійне надання громадськості можливості впливу на існуючі проблеми та їхнє вирішення забезпечує її активність.

Гендерна політика це саме та політика, яка направлена на створення рівних умов для самореалізації громадян у всіх сферах життя суспільства незалежно від їх статевої, вікової, расової приналежності. Відповідно, запровадження гендерного бюджетування слугуватиме не лише заохоченням до рівності чоловіків і жінок, в тому числі і осіб з обмеженими можливостями, а стимулюватиме до більш ефективного та цільового використання бюджетних коштів, що є ознакою раціонального і добросовісного управління. Крім того, при складанні гендерного бюджету завжди відомі всі кінцеві отримувачі коштів, що свідчить про контроль за їх розподілом.

Література.

1. Васильєва Н. В., Гринчук Н. М., Дерун Т. М., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. / [Н. В. Васильєва, Н. М. Гринчук, Т. М. Дерун, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук] – К.: – 2017. – 119 с
2. Участь громадськості у моніторингу надання послуг органами публічної влади: нормативне регулювання та існуючі практики / Т. Маматова, Ю. Шаров, М/ Зварич; за заг. ред. Ю. Щербіної; Проект Європейського Союзу та Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй «Поширення кращих практик недержавного моніторингу надання адміністративних послуг». – К. : ПРООН, 2013. – 120 с.
3. Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти: монографія / С. М. Серьогін, Ю. П. Шаров, Є. І. Бородин, Н. Т. Гончарук [та ін.]; за заг. та наук. ред. С. М. Серьогіна, Ю. П. Шарова. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2016. – 276 с.

4. Берданова О. В., Вакуленко В. М., Гринчук Н. М., Колтун В. С., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Управління розвитком об'єднаних територіальних громад на засадах громадської участі: навч. посіб. / [О. В. Берданова, В. М. Вакуленко, Н. М. Гринчук, В. С. Колтун, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук] – К. : – 2017. – 129 с.
5. Гендерно-орієнтоване бюджетування: аналіз програм, які фінансуються з бюджету, з позиції гендерної рівності / посібник для працівників органів виконавчої влади та місцевого самоврядування

References.

1. Vasilieva N.V., Grinchuk N.M., Derun T.M., Kuibida V.S., Tkachuk A.F. Local budget and financial support of the united territorial community: text edition / [N. V. Vasiliev, N. M. Grinchuk, T. M. Deroun, V. S. Kuibida, A. F. Tkachuk] - K. : - 2017. - 119 p.
2. Public participation in monitoring the provision of services by public authorities: normative regulation and existing practices / T. Mamatova, Y. Sharov, M / Zvarych; for community edit Yu Shcherbinina; Draft European Union and United Nations Development Program "Dissemination of best practices of non-state monitoring of the provision of administrative services". - K.: UNDP, 2013. - 120 p
3. Management of Strategic Development of the United Territorial Communities: Innovative Approaches and Tools: Monograph / S. M. Seryogin, Yu. P. Sharov, E. I. Borodin, N. T. Goncharuk [and others.]; for community and Sciences. edit SM Seryogin, Yu P. P. Sharova. - D.: DRID NAPA, 2016 - 276 p.
4. Berdanova OV, Vakulenko VM, Grinchuk N. M., Koltun V. S., Kuibida V. S., Tkachuk A. F. Management of the development of united territorial communities on the basis of public participation: teaching . manual / [O. V. Berdanova, V. M. Vakulenko, N. M. Grynchuk, V. S. Koltun, V. S. Kuibida, A. F. Tkachuk] - K.: - 2017. - 129 p
5. Gender-based budgeting: analysis of programs funded from the budget, from the point of view of gender equality / manual for employees of executive power bodies and local self-government

Стаття надійшла до редакції 10.05.2019 р.